

Lausunto Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Timo Miettinen, dosentti, akatemiatutkija

Eurooppa-tutkimuksen keskus

PL 9

00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Asia: O 79/2019 vp Tulevaisuusvaliokuntien maailmankokous

Kiitän mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa. Keskityn lausunnossani yhteen kysymykseen, mutta pyrin perustelemaan sen huolella ja tarjoamaan sen jäsentämiseksi myös useampia alakysymyksiä. Ehdotukseni kysymykseksi on:

Mikä on liberaalin demokratian tulevaisuus?

Perustelut:

Ajatus liberaalin demokratian tai ylipäänsä ”liberalismin” kriisistä on ollut yksi viime vuosien polttavimpia puheenaiheita. Eurooppalaisessa keskustelussa sitä ovat ilmentäneet muun muassa oikeistopopulismin ja kansallismielisyyden nousu, maahanmuuttovastaisuus ja kasvava kielteinen suhtautuminen kansainväliseen sääntöpohjaiseen järjestelmään. Liberaalidemokraattisten instituutioiden kriisiytymisestä esimerkkejä ovat olleet vuodesta 2008 käynnistynyt finanssikriisi, Iso-Britannian EU-ero eli brexit, Donald Trumpin vaalivoitto sekä Puolan ja Unkarin oikeusvaltiokehitys. Unkarin pääministerin Viktor Orbanin mukaan olemmekin astumassa ”illiberaalin demokratian” aikakauteen, joka on nostamassa yksilönvapauden edelle perheen, tradition ja kansallisen edun kaltaiset ideat.

1990-luvun alun ajatukset liberaalin demokratian väistämättömästä voittokulusta ovat korvaantuneet pessimistisillä arvioilla liberalismiin ja demokratian tulevaisuudesta. Maailmanpolitiikan näkökulmasta olemme astuneet uuden moninapaisuuden aikakauteen, jossa sääntöpohjaista järjestystä haastavat Kiinan ja Venäjän kaltaiset epäliberaalit valtiot, joiden ei odoteta kääntyvän lähiaikoina merkittävien poliittisten uudistusten tielle. Myös läntisissä demokratioissa, kuten Yhdysvalloissa, on merkittäviä sisäpoliittisia voimia, jotka tähtäävät liberaalidemokraattisten instituutioiden horjuttamiseen. Esimerkiksi noin 25 vuotta sitten “historian loppua” povannut Francis Fukuyama on viime aikoina korjannut käsityksiään liberalismiin lopullisuudesta ja pitänyt identiteettipoliittikkaa sen keskeisenä haastajana.

Liberalismin kriisi ei ole rajoittunut vain perinteisiin politiikan ja talouden instituutioihin. Usein esitetyn näkemyksen mukaan se on merkinnyt myös perinteisen tiedontuotannon ja liberaalin julkisuuden kriisiytymistä. Median kaupallistuminen on osaltaan avannut tilaa populistiselle poliittiselle tyylille ja poliittisille ääriliikkeille. Murrokseen on kytkeytynyt myös viestinnällisten keinojen kasvu uusien digitaalisten ja verkottuneiden mediateknologioiden myötä. Yhtäältä niiden on uskottu kasvattavan liberaalien ihanteiden mukaisesti kansalaisten viestinnällisiä vapauksia ja mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun. Samalla niihin liitetyt uhkakuvat – valeutiset, disinformaatio, ulkopuolinen informatiovaikuttaminen, julkisuuksien kuplautuminen, keskustelun polarisoituminen ja algoritmien valta – ovat kärjistäneet liberalismiin sisäisiä ristiriitoja koskien tiedontuotannon ja osallistumisen vapautta. Pisimmälle vietyjen analyysien mukaan olemme astuneet ”totuuden jälkeiseen aikaan”, jossa journalismin ja tiedonvälityksen suhde on kokenut pysyvän vaurion.

Liberalismin ristiriitaista luonnetta ovat viime vuosina analysoineet muun muassa John Ikenberry (2011), Yascha Mounk (2018), Wolfgang Streeck (2014), Patrick Deneen (2018), John Gray (2018) ja Nancy Fraser (2013). Näille lähestymistavoille on usein ollut tyypillistä keskittyä tiettyyn näkökulmaan: liberalismiin teoreettisena tai historiallisena ideologiana, liberalismiin politiikan tai hallinnon tekniikkana tai liberaalin julkisuuden kriisiin. Asialla ovat olleet myös bestseller-tietokirjailijat: Yuval Noel Harari nimeää teoksessaan *Homo Deus* (2016) liberalismiin keskeiseksi uhaksi epätasa-arvoa ruokkivan teknologisen kehityksen. Eurooppalaisen liberalismiin pää-äänenkannattaja *The Economist* peräänkuulutti 175-vuotisjuhlamanifestissaan ”uudistuskypämpää liberalismia”. Kuitenkin erilaiset arvo- ja asennetutkimukset ovat viime vuosina osoittaneet talousliberaaleiksi itseään luonnehtivien suhtautuvan varauksellisesti demokratiaan.

1700-luvun aateperinnöstä kehittynyt liberaali demokratia on perustavalla tavalla jännitteinen liike, jota ovat määrittäneet vahvasti ristiriitaiset teoreettiset ja käytännölliset intressit. Liberalismi on ymmärretty vapausaatteenä, mutta liberaalit poliittiset instituutiot ovat usein joutuneet tukeutumaan vapautta ja itsemääräämistä rajoittaviin toimenpiteisiin. Demokratian ihanteet ja vallan kolmijako-opin periaatteet ovat keskeinen osa liberalismien perintöä, mutta sen konkreettiset sovellukset ovat rajanneet merkittävästi demokraattisen politiikan alaa ja keskittäneet valtaa toimeenpaneville instituutioille. Liberaalidemokratian teoria on tukeutunut vahvasti neutraaliin, tieteelliseen rationaalisuuteen, mutta se on jatkuvasti joutunut nojamaan moraalifilosofisiin, poliittisiin ja jopa kansanpsykologisiin argumentteihin.

Ehdotukseni on, että tulevaisuusvaliokuntien kokous ottaa yhdeksi kysymyksekseen liberaalidemokratian tulevaisuuden. Teema on laaja, ja sitä voi tarkastella suhteessa joko geopolittiseen kilpailuun tai läntisten yhteiskuntien sisäiseen kehitykseen. Samalla aihe on erityisen ajankohtainen myös Venäjän hyökkäyssodan vuoksi. Uskon, että nimenomaan tulevaisuuskonferenssin vertaileva lähestymistapa on erityisen hedelmällinen tämän kysymyksen kannalta.

Liberaalidemokratian tulevaisuutta voidaan hahmottaa myös muutaman tarkentavan alakysymyksen avulla:

- Mikä on liberaalidemokraattisten instituutioiden suhde taloudelliseen epätasa-arvoon? Voidaanko liberaalidemokraattisia instituutioita puolustaa irrallaan taloudellisesta tasa-arvosta?
- Mikä on liberaalidemokratian suhde tiedontuotantoon, ennen kaikkea vapaaseen journalismiin ja tieteelliseen tietoon? Miten tukea objektiivista tiedonvälitystä tavalla, joka ei tukahduta liberaalidemokratialle ominaista mielipiteenmuodostusta?
- Millaisia uudenlaisia kansalaistaitoja liberaalidemokratia edellyttää? Millaisia haasteita uudet digitaalisen viestinnän välineet, ennen kaikkea sosiaalisen median alustat, asettavat liberaalidemokratialle?
- Autoritääriset hallinnot esittävät usein oman historiansa menestystarinana tai yksinkertaisena uhrikertomuksena. Onko liberaalidemokratialla erityinen suhde historiaan ja sen kriittiseen analyysiin?

Kunnioittavasti

Timo Miettinen, akatemiaturkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
Helsingin yliopisto

Lähteet

- Adler, David (2018) "Centrists Are the Most Hostile to Democracy, Not Extremists". New York Times, 23.5.2018.
- Deneen, Patrick (2018) *Why Liberalism Failed?* London: Yale University Press;
- Fraser, Nancy (2013). *Fortunes of feminism: from state-managed capitalism to neoliberal crisis*. Brooklyn, New York: Verso Books.
- Gray, John (1984) *Hayek on Liberty*. Oxford: Blackwell.
- Ikenberry, John (2011) *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton, N.J.: Princeton University Press;
- Mounk, Yascha (2018) *The People vs. Democracy*. Harvard University Press.
- Pinker, Steven (2018) *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. Viking Press.
- Strange, Susan (1996) *The Retreat of the State*. Cambridge: Cambridge University Press.